

SISUKORD

Eessõna	2
Suhtlemine avalikkusega	3
Põhiseadusliku korra kaitsmine	5
Vastuluure	7
Riigisaladuste kaitse	8
Korruptsioon Eestis	9
Rahvusvahelise terrorismi ennetamine	11
1949. aasta märtsiküüditamise	
eeluurimise tulemustest 1999. aastal	13
Auvõlg	16
Suvepäevad Lapaninal	19
1999. aasta soolaleivapeod	20

1

Eesti Vabariigi
KAITSEPOLITSEI

EESSÕNA

Uue aastatuhande künnisel omandavad üha suuremat tähtsust Eesti Vabariigi ja tema elanike julgeolek, turvalisus ning heaolu. Eesti riikluse üks alustalasid on lojaalne ja seadusekuulekas kodanikkond, kellele on põhiseadusega antud õigus riigi ja seaduse kaitsele. Selle tagamiseks tuleb Eesti riigi julgeolekut ohustavad tegurid allutada pädevate ametivõimude kontrollile, mida õnnestub saavutada vaid ühiste jõupingutuste abil.

Kaitsepolitsei ameti põhiülesanne on tagada omariiklus ning ära hoida, tõkestada, avastada ja kohtueelselt menetleda teatavaid spetsiifilisi õiguserikkumisi.

Meie iseolemist ja teistest sõltumatust võivad ohustada nii riigisisised kui ka välisriikides tegutsevad jõud.

Seoses Eesti integreerumisega Euroopasse ning sellega kaasneva poliitilise, majandusliku ja julgeolekualase koostööga võib täheldada eri luureteenistuste aktiivsuse kasvu adekvaatse informatsiooni hankimisel. Seetõttu on Kaitsepolitsei ameti ülesandeks vastuluurealane tegevus ning samas tuleb tuvastada ja ennetada ka riigisaladuse seadusega sätestatud teavet ohustavad tegurid.

Sisejulgeoleku tagamise juures on kaitsepolitsei kõrgendatud tähelepanu all kõik äärmusliikumiste, terrorismi ja korrupsiooniga seonduv.

Korrupsiooni puhul väärrib märkimist, et ei rahvusvahelised organisatsioonid ega siseriiklikud uuringud pole korrupsiooni Eestile iseloomulikuks pidanud. Samas peab

Kaitsepolitsei amet korrupsiooniilmingute jätkumist riigiasutustes ning kohalikes omavalitsustes suureks ohuks riigi stabiilsele arengule ja Euroopa Liitu integreerumisele. Seetõttu ongi korrupsiooni vastu võitlemine praegu üks meie prioriteetidest.

Eesti geopoliitilise asendi, transiitkaubanduse suure osakaalu ning küllalt tugeva finantssektori ja infrastruktuuri tõttu ähvardab meid narkootikumide, alkoholi ja tubakatoodete salakaubandus ning sellega kaasnevad maksupetused, korrupsioon ja rahapesu. Tulevikku vaadates pole kaitsepolitsei pädevusse kuuluvate valdkondade puhul kahjuks optimismi sisendavat arengut näha, pigem vastupidi. Peaaegu kõikjal maailmas tõuseb kuritegevuse tase jätkuvalt. Ka Eesti jaoks on arenev narkokaubandus ja -kuriteod muutumas tõsiseks probleemiks, mis võib mõjutada meie siseriiklikku julgeolekut. Kaitsepolitsei amet menetleb neid narkokaubanduse ja rahapesu suhtes algatatud kriminaalasju, milledega on seotud korrumpeerunud riigiametnike grupp või kõrgemad riigiametnikud. Muude sama valdkonna kuritegude paljastamises on kaitsepolitsei siiani osutanud ja osutab ka edaspidi vajaduse tekkides politseile igakülgset abi. Ainult ühiste jõududega ja tihedas koostöös on võimalik kuritegeliku maailma vastu efektiivselt võidelda.

Ekstremistlikel ideedel puudub Eestis hetkel veel märgatav kandepind. Samas eksisteerib siiski võimalus, et sotsiaal-majanduslike probleemide kuhjumise puhul suureneb mõnes piirkonnas kriitiliselt meeletatud inimeste hulk, kes võivad muutuda vastuvõtlikeks äärmuslikele ideedele. Seega tuleb jätkata preventiivset tööd kriitilistes ringkondades ning profülaktilisi vestlusi võimalike arvamusiidritega.

Maailmas hakkavad terroristid ühiskonna hirmutamise ja riigiorganite tegevuse halvamise eesmärgil kasutama üha efektiivsemaid ja varjatumaid meetodeid. Traditsioonilised tulirelvad ja pommid asenduvad massihävitusrelvade ning ulatuslike arvutikuritegudega. Küberterrorismi tõttu rivist välja langenud interaktiivne keskkond ning tõsised arvutisüsteemide häired põhjustaksid tunduvalt fataalsemaid tagajärgi kui näiteks pommilahvatused.

Jüri Pihl
peadirektor

SUHTLEMINE AVALIKKUSEGA

Kaitsepolitsei amet tänab kõiki Eesti riigi kodanikke, kes meid usaldasid, kuritegudest informeerisid ja meie tegemistele igati kaasa aitasid. 1999. aastasse mahub mitmete meid tutvustavate materjalide valmimine - näiteks kaitsepolitsei esimese aastaraamatu trükist ilmumine ning uue ajakohase Interneti kodulehekülje kasutuselevõtmine, millele lisandus Euroopasse integreerumise protsessi arvesse võttes teise võõrkeelena prantsuse keel. Samuti valgustas kogu Eesti massimeedia - nii ajakirjandus, raadio kui televisioon - meie tegevust valdavalt objektiivselt ja neutraalselt. Ajakirjandusväljaannete ja uudisteagentuuride ajakirjanikega püsisid usaldusväärsed ja professionaalsed suhted.

Esimesel poolaastal pöörasid meediakanalid väga suurt tähelepanu Tallinna Keskuru ja Pae tänava pommilahvatuste juhtumitele. Meie jaoks mõneti üllatuslikult elavat huvi tekitas kõigi 1949. aasta märtsiküüditajate kriminaalasjadega seonduv, aga samuti sügisel kohtusse jõudnud Baltimaade esimene NSV Liidu julgeolekuorganite mõrvaragendi (agentbojevik) kriminaalasi kolme metsavenna tapmise süüdistuses. Eesti märtsiküüditamisega seotud kohtuprotsesside temaatika (eriti esimesed jõustunud süüdimõistvad kohtulahendid) tekitasid elavat vastukaja eelkõige rahvusvahelistes uudisteagentuurides ja kirjutavas pressis (näiteks Associated Press, Interfax, "Observer", "The Los Angeles Times", kui mainida nimekamaid). Tõenäoliselt on erinevate huvigruppide ja Eesti ajakirjanduse huvi antud teema osas tükiks ajaks raugenud.

Väga olulise osa meie pressitööst peab ka tulevikus moodustama ühiskonna valupunktide õigeaegne ja ammen-dav teavitamine rahvale ning riigisaladuste kaitse vajalikkuse või korrupsioonivastase võitluse tähtsuse järjepidev selgitamine riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnikele. Samas ei saa me kui eriteenistus riigisaladuse seadusest tulenevalt, julgeoleku kaalutlustest lähtudes või mõningatel muudel põhjustel avalikkust kõigest teavitada.

<http://www.kapo.ee>

Elamisloa saanute jaotuvus kodakondsuse järgi seisuga 31. detsember 1999. a.

Riik	%
määratlemata	58
Venemaa	31
Ukraina	1
Soome	0,5
Läti	0,4
Valgevene	0,4
Leedu	0,4
USA	0,1
Rootsi	0,1
teised	8,1

Eesti suuremad linnad

Linn	Rahvaarv 01.01.1999	Kaugus Tallinnast (maanteed mööda, km)
Tallinn	411 594	-
Tartu	100 577	185
Narva	73 831	212
Kohtla-Järve	51 931	156
Pärnu	51 357	129
Viljandi	21 633	159

Eesti Vabariigi kodanike etniline koosseis

Rahvus	%
Eestlased	65
Venelased	28
Ukrainlased	3
teised rahvused	4

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSMINE

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 1 sätestab, et Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, mille kõrgeimaks riigivõimu kandjaks on rahvas. Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ning võõrandamatu.

Põhiseaduse esimesest põhimõttest lähtudes on kaitsepolitsei kõige olulisemaks ülesandeks kahtlemata põhiseadusliku korra ja territoriaalse terviklikkuse tagamine, sest vastasel korral ei saaks Eesti Vabariik eksisteerida. 1999. aastat iseloomustab asjaolu, et alates Eesti taasiseseisvumise algusest (1991. aastast) tähelepanu keskmeks olnud põhiseaduslikku korda ohustavad tegurid on kogu riigi julgeoleku kontekstis oma senist tähtsust minetamas. Meenutagem siinkohal toona-seid ohtlikke sündmusi ja liikumisi: mitmekümne tuhande osavõtjaga "Interrinde" miitingud Tallinnas, mässupropagandast lollitatud venekeelse elanikkonna rünnak Toompeale, korduvad katsed korraldada valdavalt venekeelse elanikkonnaga Kirde-Eestis ehk praegusel Ida-Virumaal referendum, eesmärgiga eraldada see piirkond Eesti Vabariigi territooriumist - sama vene marurahvusliku stsenaariumi järgi, nagu eraldati Moldaaviast "Dnestri-äärne vabariik" (seal toimus see lõpuks relvastatud konflikt tagajärjel).

1999. aastal, pärast parlamendi- ja kohalike omavalitsuste valimisi, võis aga täheldada Eesti Vabariigi suhtes vaenulikult meelestatud isikute gruppide silmatorkavat kokkukuivamist ja tahaplaanile jäämist.

Täheldatav on tuntud ekstremistide pooldajate arvu pidev vähenemine.

Samas näitas 1999. aasta siiski ka seda, et mujal maailmas toimuvad rahvusvahelised konfliktid võivad kutsuda esile Eesti Vabariigis asuvate välisesinduste vastu suunatud väljaastumisi. Niisugustesse destabiliseerivatesse protsessidesse on reeglina sekkunud üldtuntud nõukoguliku mõttemaailmaga ekstremistid, kes üritavad juhtimist üle võtta ja "uusi nooremaid tegijaid" oma hääbuvatesse ettevõtmistesse kaasata. Senini ei ole see õnnestunud, kuid kirjeldatud tendents viitab jätkuvalt ekstremistide ohtlikkusele ja tingib ka tulevikus kaitsepolitsei teravdatud huvi kõnealuste isikute ja sündmuste vastu.

Teise iseloomuliku joonena leidis 1999. aastal taaskord kriminaalmenetluses dokumentaalset kinnitust väide, et välismaalased, kes põhimõtteliselt keelduvad Eesti Vabariigis kodakondsust või elamisloa taotlemast, on sunnitud varem või hiljem pöörduma kuritegelikule teele, sest neil puuduvad legaalsed vahendid endale ja oma perekonnale elatise hankimiseks. Seetõttu võib tulevikus prognoosida praegu ebaseaduslikult Eestis viibivate isikute ehk nn. illegaalide jätkuvat kokkukasvamist kuritegeliku maailmaga.

Teisalt näitas 1999. aasta, et teatud asjaolude (mitteküllaldane seadusandlik baas, tõhusa ühiskondliku kontrollmehhanismi puudumine, nõrk sõjaväeline distsipliin) kokkusattumisel kujutavad endast jätkuvalt ohtu demokraatiale ka Eesti kaitseväes ja poolsõjaväelises Kaitseväes aeg-ajalt ilmnevad allumatusejuhtumid. Just seetõttu osutusid uue sajandi künnisel võimalikuks mitmed tõsised skandaalid (eriüksuse SOG liikmete sattumine kuritegelikule teele, kaitseväelaste kaasamine äriühingute tülisse Bekkeri sadamas), mis leidsid ka rahvusvahelist kõlapinda ja kahjustasid Eesti Vabariigi mainet ajal, kui prioriteetseks on seatud

Vene neonatsid - Vene Rahvusliku Ühtsuse liikmed ehk "barkašovlased".

ühinemine mitmete rahvusvaheliste organisatsioonidega. Kõik eelmainitud juhtumid on jätkuvalt signaaliks, et põhiseadusliku korra kaitsemine on aktuaalne. Õnneks on kaitsepolitsei tegevus kõnealusel valdkonnas tänaseks päevaks seadusandlikult kindlalt reguleeritud.

Samas võis 1999. aastal Eesti Vabariigi geopoliitilisest eripärasest tingituna täheldada ka Eesti lähinaabruses eksisteeriva klassikalise ekstremismi ilmingute esilekerkimist, mis võivad lähitulevikus aktuaalseks muutuda ja laiemat ühiskondlikku tähelepanu pälvida. Ühelt poolt on tegemist valdavalt Venemaal tegutsevate neonatslike organisatsioonide (Aleksandr Barkašovi juhitud Vene Rahvuslik Ühtsus ehk rahva keeles "barkašovlased" ja Eduard Limonovi juhitud Natsionaalbolševistlik Partei ehk rahva keeles "limonovlased") püüdega kanda oma ideed üle ka Eesti ühiskonda. Teisalt on märgata Skandinaavias tegutsevate neonatside ja skinheadide organisatsioonide üha suurenevat huvi Eesti vastu.

Venemaa taustaga marurahvuslikud, svastikat kasutavad liikumised on esialgu silma paistnud vaid sellega, et aeg-ajalt levitatakse erinevates linnades oma organisatsioone propageerivaid lendlehti. Samas sai 1999. aastal süüdimõistva lahendi juhtum, kus üks vene rahvusest isik levitas jaanuaris 1999 Tallinnas aktiivselt rahvuslikku vaenu propageerivat Venemaal trükitud ajalehte "Naše Ošetstvo". Skandinaaviariikide skinheadid on püüdnud seni Eestis trükkida oma propagandaväljaandeid ja korraldada vastavasisulisi kinniseid üritusi. 1999. aastal teostati jälitustegevust põhiliselt kahes suunas: skinheadid Tallinnas ja skinheadide sidemed Skandinaavias. Eesti skinheadlus on alles algstaadiumis. Liikumine on stiihiline: kindlaid liidreid ei ole välja kujunenud. Puuduvad koosolekud jmt. Kuid Skandinaaviariikide kogemusi arvestades võib see olla ajutine periood, mis lõpeb varem või hiljem Eesti skinheadide organiseerumise ja liidri esilekerkimisega. Seda enam, et Eesti liitumisel Euroopa Liiduga tõenäoliselt kaasnevad sotsiaalsed probleemid - suurem konkurents vabadele töökohtadele ja võõrtööjõu sissevoolu kasv - saavad viljakaks pinnaseks skinheadide ideoloogia levikule.

Kuna seni on Eestis ettevalmistatavaid põhiseaduslikku korda potentsiaalselt ohustavaid kuritegusid suudetud ära hoida või tõkestada ilma kriminaalsanktsioone rakendamata, siis on ka tulevikus kaitsepolitsei peamised ressursid ja jõud suunatud preventiivsele tegevusele. Kaitsepolitsei ülesandeks jääb ka lähitulevikus kontrollida nii vasak- kui ka paremäärmuslikult meelestatud isikute gruppe, eesmärgiga hoida ära ja tõkestada nendepoolset põhiseaduslikku korda ohustavat tegevust, vajaduse korral aga teostada kohtuulset kriminaalmenetlust.

VASTULUURE

Alates 1991. aastast on Eesti Vabariik liikunud järjekindlalt tagasi Euroopasse, kust ta 1940. aastal Nõukogude Liidu poolt okupeerituna vägivaldselt välja kisti. Nimetatud protsess väljendub eelkõige kindlas tahtes liituda arvukate Euroopa ja maailma poliitikat kujundavate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Vastureaktsioonina on end NSV Liidu õigusjärglaseks kuulutanud Vene Föderatsiooni erineva tasemega tippoliitikud korduvalt revanšistlikult rõhutanud Venemaa "igavesi huvisid" Läänemere regioonis, sealhulgas ka Eestis. Üheks riigi huvide varjatud kaitsjaks on erinevad eriteenistused, mille luuretegevuse teostamine on suunatud teise riigi (Eesti) kohta väärtusliku informatsiooni kogumisele.

Kaitsepolitsei teiseks põhiülesandeks on välismaiste eriteenistuste Eesti Vabariigi vastu suunatud tegevuse paljastamine ja tõkestamine kuni kohtuulsete kriminaalmenetluste teostamisele KrK § 63 (salakuulamine) tunnuste ilmnel. Alates 1991. aastast ei ole Eestis salakuulamise eest süüdi mõistetud siiski mitte ühtegi isikut. Siinjuures väärrib rõhutamist, et kaitsepolitsei vastuluure kulgeb kahes peamises suunas:

- 1) teostada jälitustegevust juhtumite suhtes, millised võivad viia salakuulaja tabamisele, kes kogub välisriigi luure ülesandel väärtuslikku teavet, ohustades Eesti Vabariigi iseseisvust ja sõltumatust;
- 2) tõkestada nende välisriigi luureohvitseride tegevus, kes otsivad koostööle kallutamise ehk agendiks värbamise eesmärgil isikuid, kellel on juurdepääs Eesti riigisaladustele.

Paljudele välisdiplomaatidele on nende staatus katteks luuretegevusele.

RIIGISALADUSTE KAITSE

Eelmise teema jätkuna on oluline ka riigisaladuse kaitsega seonduv valdkond. Eelkõige riigisaladust reguleeriva seaduse ja selle alusel toimiva süsteemi olemasolu, mis peab reguleerima Eesti Vabariigi julgeoleku tagamise huvides avalikuks tulemise eest kaitset vajavat teavet, mis on riigi omand, riigi kontrolli all või toodetud riigi poolt või riigi jaoks. Kuna Eesti Vabariik on seadnud oma välispoliitiliseks eesmärgiks erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks saamise, siis üheks liitumise eeltingimuseks on ka toimiva riigisaladuse seaduse olemasolu, sest vastasel korral ei ole salajast informatsiooni võimalik vahetada.

26. jaanuaril 1999 võttis Riigikogu vastu uue Riigisaladuse seaduse, mille Vabariigi President 12. veebruaril välja kuulutas. Seadus hakkas kehtima 28. veebruaril 1999. 08. juulil kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega Riigisaladuse kaitse kord ja Riigisaladusele juurdepääsu loa andmise kord. 20. oktoobril 1999 võttis Riigikogu vastu riigisaladuse seaduse muutmise seaduse, mille kohaselt ei ole enam riigisaladuseks Vanglate Ametit puudutav teave. 1999. aastal kehtima hakanud demokraatlik riigisaladuse seadus on juba kolmas, mis parlamendi poolt perioodil 1994-1999 vastu võetud. Kõigi nende seaduste, mille ülesandeks on olnud riigisaladuse kaitse küsimuste konkretiseerimine ja rahvusvaheliste normidega ühtlustamine, väljatöötamise protsessis on osalenud ka kaitsepolitsei eksperdid.

Riigisaladuse kaitse tagamise üks olulisemaid tegureid on inimfaktor: riigisaladusega kokku puutuvatest inimestest oleneb, kas ja kuidas salajast teavet avalikuks tuleku eest kaitstakse. Seetõttu on väga tähtis osa julgeolekukontrollil, mida viiakse läbi riigisaladusele juurdepääsu luba taotlevate isikute suhtes. Samuti otsustab kaitsepolitsei pärast julgeoleku kontrolli teostamist loa andmise või selle andmisest keeldumise küsimuse. Õigus riigisaladusele juurdepääsuks on alati ainult põhjendatud teadmismajaduse korral. Nii näiteks tühistati 1999. aastal Riigisaladuse seaduse (RT I 1999, 16, 271; 82, 752) paragrahvi 32 alusel 48 riigisaladusele juurdepääsuluba ja keelduti paragrahvi 31 alusel andmast juurdepääsuluba 8 isikule.

Riigisaladusele juurdepääsu õigusega kaasnevad loomulikult ka kohustused. Riigisaladusele juurdepääsu loa omanik peab hoidma saladuses talle teatavaks saanud riigisaladust, samuti peab ta kaitsma tema valduses olevat salastatud teabekandjat avalikuks tuleku ja kõrvalise isiku juurdepääsu eest.

Seega on kaitsepolitsei ülesanneteks ühelt poolt kontrollida riigisaladuse kaitse programmide-süsteemide olemasolu ja korrasolekut ning töötajate juurdepääsu riigisaladusele, teiselt poolt aga viia regulaarselt läbi koolitust riigisaladuse kaitse küsimustes ning menetleda riigisaladuse ebaseadusliku avalikustamise faktide suhtes algatatud kriminaalasju.

KORRUPTSIOON EESTIS

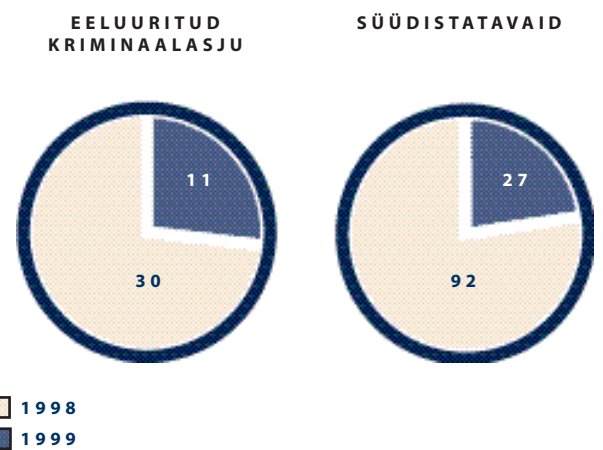
1999. aastal tõusis kaitsepolitsei põhiprioriteediks korruptsioonivastane võitlus ehk ametialaste kuritegude ennetamine, tõkestamine ja avastamine kõikidel riigivõimu toimimise tasanditel. Nimetatud asjaolu oli tingitud elanikkonna usaldamatuse kasvust riiklike institutsioonide tegevuse suhtes, üldise õiglustunde puudumisest ning rahvusvaheliste organisatsioonide põhjendatud kriitikast Eesti ametiasutuste ebausaldusväarsuse ja ebakompetentsuse kohta. Kõnealused probleemid kogumis vähendavad aga jätkuvalt rahva usaldust riigi vastu. Samuti võib riiklike institutsioonide ebarahuldav toimimine korruptsioonivastases võitluses saada tõsiseks takistuseks Eesti ühinemisel erinevate Euroopa rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Kaitsepolitsei ameti poolt menetleti ja saadeti 1999. aasta jooksul kohtusse kokku 30 kriminaalasja, mis käsitlesid ametiisikute poolt toime pandud ametialaseid kuritegusid. Ametialased kuriteod ehk korruptsioon laiemas tähenduses hõlmab selliseid kriminaalkoodeksi teokoosseise nagu ametiseisundi kuritarvitamine, ametialane lohakus, ametialane võltsimine, altkäemaksu võtmine ja vahendamine, korruptsioon, riisumine ametiseisundi kuritarvitamise teel (KrK §-d 161, 162, 164, 164¹, 164², 166, 141¹, 259). Samuti liigitame siia alla ka ametnike osavõtul toime pandud kelmused, salakaubaveo ja maksupettused (KrK §-d 143, 76 lg 3, 148⁶). Üldmainitud 30-st kriminaalasjast läks korruptsiooniparagrahvi (KrK § 164²) järgi kohtusse 7 kriminaalasja. Võrdluseks võib öelda, et kui 1999. aastal saadeti ameti poolt kohtusse 30, siis 1998. aastal 9 ja 1997. aastal 14 ametialaseid kuritegusid käsitlevat kriminaalasja.

1999. aastal menetleti hulgaliselt kriminaalasju, mis käsitlesid kohaliku omavalitsuse ametnike korruptiivset tegevust. Kriminaalasjade eeluurimise käigus tuvastati, et korruptiivsed sidemed linnaametnike ja eraettevõtjate vahel on muutunud püsivateks ning tihti on linnaametnike huvid segunenud eraettevõtjate omadega. Samuti on esinenud juhtumeid, kus kohaliku omavalitsuse tippjuht langetab ainuisikuliselt otsuseid omavalitsuse rahaliste vahendite paigutamiseks kahtlastesse äridesse või laenudeks, milliste kohta on juba ette teada raha kaotsimine isegi juhul, kui ametnik sellest isiklikku kasu ei saa. Täheldatud faktid ilmnensid 1999. aastal mitmete Eesti omavalitsusjuhtide käitumises, kes oma kuritegeliku käitumisega põhjustasid kohalikele omavalitsustele ligi 7 miljonit krooni kahju.

Lisaks vastavalt seadusele kõrgemate kohaliku omavalitsuse ja riigiametnike osas korruptiivse tegevuse paljastamisele ja kriminaalasjade menetlemisele on jätkuvalt üheks tööliiniks koostöös Piirivalveameti ja Tolliametiga narkootikumide, alkoholi, mootorikütuse ja tubakatoodete salakaubanduse ning sellega kaasnevate mitmesuguste maksupettuste tõkestamine ja paljastamine. Kahjuks on mõningates seni menetletud kriminaalasjades ilmnenu, et salakaubandusega tegelevatele kurjategijatele osutavad kaasabi just ametiisikud - tolliametnikud, piirivalvurid, politseinikud. Koostöös teiste ametiasutustega konfiskeeriti 1999. aastal kurjategijatel ligemale 70 000 liitrit salaalkoholi, samuti suurtes kogustes maksumärkideta salasigarette. Kokku saadeti 1999. aastal kaitsepolitsei poolt kohtusse 9 piiri- ja tollikorruptsiooni puudutavat kriminaalasja, kus riigile põhjustati laekumata maksude näol üle 20 miljoni krooni ulatuses materiaalselt kahju.

Kohtusse saadetud 30 kriminaalasjas esitati süüdistust kokku 92 isikule.

- Tuvastatud kahju 85 000 000 krooni
- Tuvastatud korruptiivne tulu 1 631 737 krooni
- Süüdistatavatena vastutusele võetud:

-13	KOV kõrgemat ametnikku
-5	politsei ametnikku
-37	tolliametnikku
-5	piirivalveametnikku
-3	muud kõrgemat riigiametnikku

Kriminaalasjade menetlemine on aga vaid üks osa korruptsioonivastase võitluse tervikust. 1999. aastal uuendatud korruptsioonivastase seaduse mõte keskendub peamiselt ametiseisundi väärkasutamise võimaluste ennetamisele. Kriminaalasjade menetlemine ja süüdimõistvate lahendite saavutamine omab küll hoiatavat preventiivset efekti, kuid on oma olemuselt siiski võitlemine tagajärgedega, samuti aeganõudev ning ühiskonnale kulukas.

Korruptsioonivastase seaduse peamiseks eesmärgiks on loomulikult korruptsiooni ennetamine. Seaduse kohaselt on korruptsiooni ennetamise vahendeid kolm:

- 1) majanduslike huvide deklareerimine ja seaduses ettenähtud juhtudel majanduslike huvide deklaratsiooni avalikustamine;
- 2) töökohapiirangud;
- 3) toimingupiirangud.

Tuleb tõdeda, et ennetamise aspektist on pidevalt parandatud seadusandlus üsna heal tasemel, pigem peavad riigi- ning kohaliku omavalitsuse asutused ennetavate piirangute täitmist põhjalikumalt järgima.

Analüüsid korruptsioonialast võitlust 1999. aastal, võib teha järelduse, et kõige korruptsiooniohtlikumad on sellised asutused ja valdkonnad, kus puuduvad ühelt poolt sisekontrolli teostavad struktuuriüksused ja teiselt poolt töötajate täpsed ametijuhendid, mis reguleeriksid ametiisikute tööd ja vastustust. Eelnimetatud puuduste olemasolu viib tihtipeale selleni, et ametialaste kuritarvitustega on seotud ka tippjuhitud, kes peaksid kontrollima riigieelarveliste vahendite õiguspärasest kasutamist.

On esinenud juhtumeid, kus allüksuse juhitud on moodustanud kas otseselt või varjatult oma haldusalas oleva tööliniga paralleelselt äriühinguid, kellele müüakse maha või kes ostab riiklikke projekte või tellimusi. Täheldatud valdkonda kuulub ka rahvusvaheliste projektide ning abi-programmide teostamine konkreetsete ametnike või nende lähisugulaste osalusega firmade poolt. Seega on probleemiks tehingud iseendaga või lähisugulastega ning ebavõrdse majanduskeskkonna tekitamine. Välisabi ja rahvusvaheliste programmidega seonduv korruptsioon võib kergesti leida negatiivset rahvusvahelist kõlapinda, mille tagajärjel võivad väheneda nii välisinvesteeringute maht kui Eesti usaldatavus majanduspartnerina.

Korruptsioon on ühiskondlik probleem ning Kaitsepolitsei amet on üks korruptsioonivastase võitlusega tegelevatest valitsusasutustest. Kaitsepolitsei tunnustab ajakirjanduse tööd korruptsiooniteematika tähtsustamisel. Teisalt kohtab liialt sageli ka ebaprofessionaalseid kirjutisi, kus pealkirjas toodud korruptsiooni sildi all puuduvad konkreetset faktid ning kontrollimisel selgub, et puudub igasugune alus kriminaalasja algatamiseks või distsiplinaarkorraski karistamiseks. Samas näitab ka välisriikide praktika, et ajakirjanduse ning valitsusväliste organisatsioonide töö korruptiivsete tegude ennetamisel ning probleemi objektiivsel käsitlemisel ja teadvustamisel võib olla vägagi viljakas.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE

Nagu varasematel aastatel, nii ei täheldatud ka 1999. aastal Eestis kuritegusid, mida saaks käsitleda kui rahvusvahelist terrorismi - terroristlike plahvatusi või tapmisi. Samuti ei täheldatud rahvusvahelise terrorismi huvi Eestis vastu. 2000. aastal jätkatakse eelkõige jõupingutusi nimetatud kuritegude ärahoidmiseks ning tõkestamiseks. Ennetavas tegevuses on eriti oluline võimalike terroristlike kalduvustega isikute kindlakstege mine ja grupeeringute tegevuse paljastamine ning võimalusel terroristide riigist väljasaatmine.

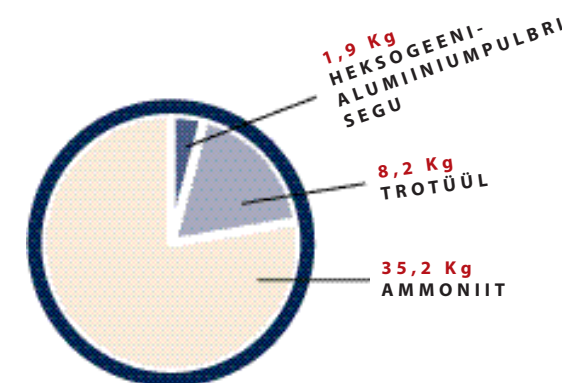
Terrorismivastase võitluse planeerimisel on Kaitsepolitsei amet pidevalt kursis ka maailmas tegutsevate suuremate ohugruppide tegevuse ja terroristide üha uuenevate võitlusviisidega. Samuti kontrollitakse terroristlike rühmituste ja meile teadaolevate terroristide seoseid Eestiga. Kaitsepolitsei ameti prioriteediks on ka isikute, kes saaksid terroristidele võimalike rünnakute organiseerimisel vabariigis abi osutada, kontrollimine ja elimineerimine.

Arvestades Eesti geograafilist asendit ning ajaloolis-poliitilist tausta, jääb suurimaks ohuks meile kahtlemata idast tulev võimalik terrorism, sest Venemaa majanduse jätkuv madalseis ajendab sealsetid kuritegelikke grupeeringuid otsima täiendavaid sissetulekuallikaid ning aktiveerima oma tegevust välismaal. Idast tuleneva terrorismi ohtu hinnates ei saa ka mööda minna oktoobris toimunud terrorirünnakust Armeenia parlamendile, kus tapeti riigi

peaminister ja parlamendi spiiker. Jätkuvalt on Eestis probleemiks islamiusuliste rahvuste esindajate ebaseaduslik tegevus ning illegaalne viibimine riigis. Näiteks koos Türgist pärit kurdi rahvusest tavaliste sõjapõgenikega üritavad tihti oma asukohta vahetada ka nii terroristliku Kurdi Tööpartei (PKK) aktivistid kui tavalised kriminaalkurjategijad ning kaasnevad kriminogeensele elemendile iseloomulikud protsessid - narkootikumide, relvade ja lõhkeaine salakaubavedu.

Kuigi 1999. aastal ei täheldatud läbi Eesti territooriumi ka ebaseaduslikku relvakaubandust, jääb nimetatud valdkond endiselt kaitsepolitsei teravdatud tähelepanu alla, et vältida Eesti sattumist taas illegaalse relvakaubanduse transiitmaale nimekirja. Kaitsepolitsei poolt saadeti 1999. aasta jooksul kohtusse 3 kriminaalasja kokku 10 süüdistatavaga, mis käsitlesid Poolast Eestisse toimunud rahvusvahelise ebaseadusliku relvakaubanduse uurimist.

Kuigi 1999. aastal hukkus 35 plahvatuses (mitmed ei olnud seotud lõhkeseadeldistega) 5 ja sai vigastada 16 inimest, toimus Eestis 1998. aastaga võrreldes siiski tunduvalt vähem suurt avalikku kõlapinda leidnud plahvatusi ning ka materiaalne kahju oli tunduvalt väiksem kui varasematel aastatel. Hukkunuid kuritegelike plahvatuste tagajärjel ei olnud. Olukorra paranemist võib eelkõige seletada õiguskaitseorganite tiheda ja tõhusa koostöö ning kaitsepolitsei varasema efektiivse tööga. Ära on võetud suured kogused lõhkeainet ning paljastatud arvukalt lõhkeseadeldisi valmistanud ja müünud isikuid. Kokku konfiskeeris Kaitsepolitsei amet 1999. aastal 45,7815 kg mitmesugust lõhkeainet: 35,2 kg ammoniiti, 8,2 kg trotüüli ja 1,9 kg heksogeeni-alumiiniumpulbri segu.

21. sajandi künnisel on täiesti uueks terrorismiliigiks kujunenud küberterrorism. Möödunud aastal peeti maha maailma ajaloo esimene kübersõda, mille käigus tungisid vene häkkerid USA sõjaväe, uurimis- ja arendusinstituutide ning andmekaitseasutuste arvutitesse ning varastasid sealt salajasi dokumente. Ekspertide hinnangul võis rünnakute taga olla nii Venemaa valitsus kui ka maffia, kes tegutses luure kattevarjuna.

Kõnealuse valdkonna 2000. aasta prioriteetideks saavad kindlasti olema lõhkeainete (eriti Ida-Virumaa kaevandustes) sihipärase kasutamise kontrollimine ning lõhkeainete salakaubaveo tõkestamine ja paljastamine, sest 1999. aastal võeti kurjategijatelt ära küllaltki suurtes kogustes kaevandustest pärit ohtlikku lõhkeainet, mida enamasti kasutatakse kuritegelikel eesmärkidel. Üheks võimalikuks ohuallikaks võib kujuneda ka Eestis tööd alustav lõhkeainetehas Virumaal.

Ühe näitena laia kõlapinda leidnud plahvatuse avastamisest ning kohtueelsest menetlemisest võib tuua 1999. aastal kohtusse saadetud kriminaalasja Tallinnas Sõle 18 ühiselamu-tüüpi elumajas 07.11.1996 toimunud plahvatuse (mille tagajärjel hukkus 1 inimene ning 2 said üliraskeid kehavigastusi; hoonele tekitati purustusi üle 600 000 krooni väärtuses) toimepanija väljaselgitamise. Kriminaalasjas võeti vastutusele Sergei Popov (keda varem oli juba karistatud 7-aastase vabadusekaotusega 01.05.1997 samas majas toimunud plahvatuse korraldamise eest). 18.02. 2000 mõistis Tallinna Linnakohus Popovi süüdi tahtlikus tapmises, vara hävitamises, millega tekitati suur varaline kahju, ja muudes kuritegudes ning karistas teda 18-aastase vabadusekaotusega kinnises vanglas.

Internet oli tõhusaks vahendiks ka serblastele NATO pommirünnakute ajal. Nii õnnestus Serbia häkkerterroristidel sulgeda Briti firmade arvutisüsteeme, hävitada andmebaase ja faile ning uputada brittide e-postkastid üle serbia-meelse sõjapropagandaga. Taolised rünnakud juhivad maailma tähelepanu esmakordselt poliitilisele aktiivsusele kui ühele küberterrorismis kasutatavale relvale. Serblaste interneti vahendusel antud tõhusad vastulöögid tõestavad ilmekalt, et terroriseerida saab ka ilma füüsiliste aktsioonideta, sülearvutil paari klahvi vajutades. Kriisides vaevlevate riikide nii edukas tegevus tipp tehnoloogia juhtriikide võrkudes on üllatav. Teisalt sunnib see aga äärmise tõsidusega suhtuma kaitsepolitsei ja teiste Eestis riigisalatusega tegelevate asutuste infokaitse.

1949. AASTA MÄRTSIKÜÜDITAMISE EELUURIMISE TULEMUSTEST 1999. AASTAL

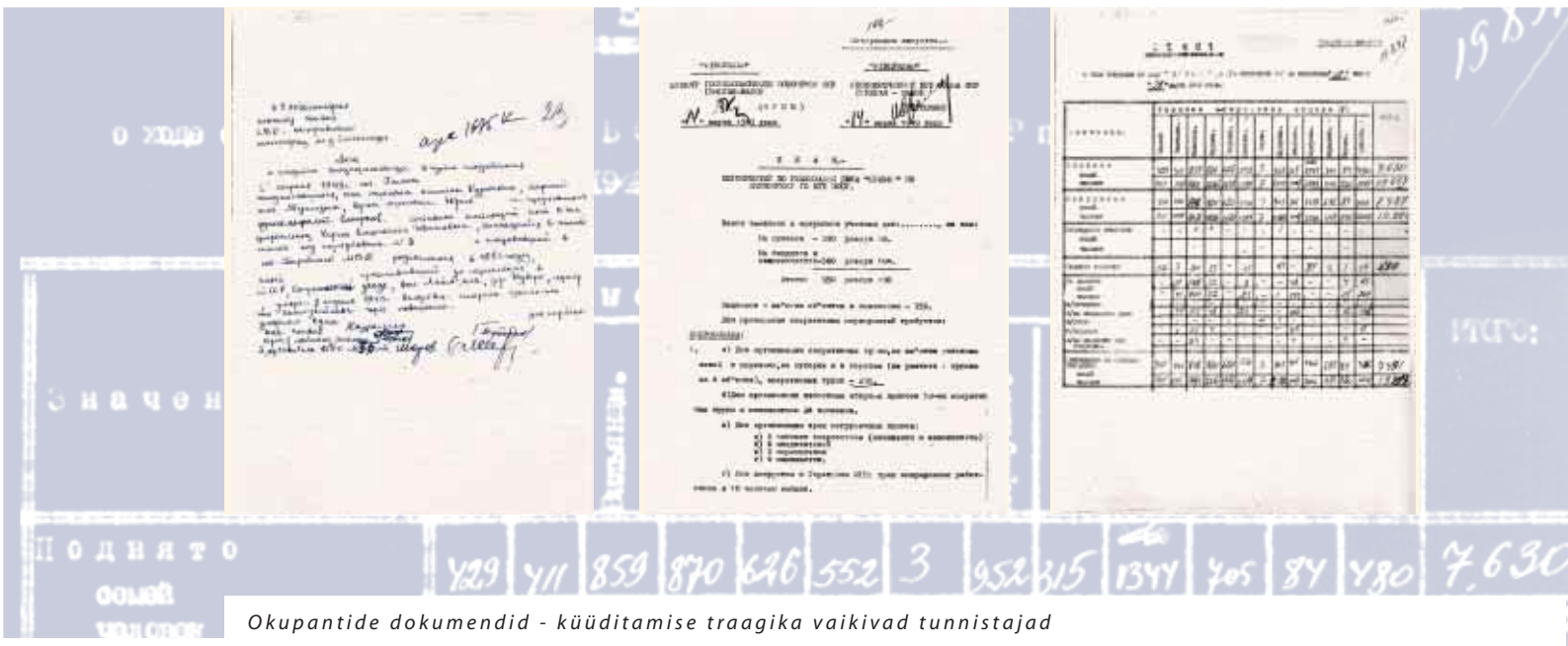
ENSV Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi küüditamistoimik "Priboi", millega otsustati tuhandete eestlaste saatus.

Kuigi 09. mail 2000 möödub 55 aastat inimkonna ajaloos kõige ohvriterohkemaks kujunenud Teise maailmasõja lõppemisest Euroopas, ei taha sõja järelkajad mitte kuidagi vaibuda. Vastupidi - tohutud inimkaotused, massimõrvad, sõja- ja inimsusevastased kuriteod erutavad süütute ohvrite, omaste ja laia avalikkuse meeli kümnetes nii võitnud, kaotanud kui agressorite ohvriks langenud riikides. 1999. aastal olid ajavahemikus 1939-1954 toime pandud sõja- ja inimsusevastased kuriteod arutusel Inglismaa, Prantsusmaa, Horvaatia, Eesti, Läti ja Leedu kohtutes. Ka ajavahemikul 1939-1945 NSV Liiduga kaks sõda pidanud Soomes tugevneb ühiskondlik arvamus sõjakurjategijate vastutuselevõtmiseks. 02.12.1998 edastasid uudisteagentuurid Soome riikliku süüdistaja avalduse, et Soome kavatseb süüdistada sõjakuritegudes endisi nõukogude partisane, kes Teise maailmasõja ajal Soome kirdepoolsete piirialade külasisid rünnates 100 - 300 tsiviilisikut (sh. naise ja lapsi) tapsid.

Kui lääneriikides mõistetakse jätkuvalt kohut hitlerliku Saksamaa ja tema satelliitriikide nimel kuritegusid sooritanud isikute üle, siis 1940. aastal Nõukogude Liidu poolt okupeeritud Balti riikides tähistas 1999. aasta õigluse võidukäiku Nõukogude Liidu repressiivorganite teenistuses olnud kurjategijate üle. Baltikumi kohtuprotsesside näol avastab läänemaailm järk-järgult kibedat tõde, et natslike sõjakurjategijate kõrval sooritasid oma tihti palju mastaapsemad sõja- ja inimsusevastaseid kuritegusid ka Teise maailmasõja võitjariigi NSV Liidu sõjaväelased, partisanid, julgeolekutöötajad ja nende agendid ning partei- ja administratiivtöötajad. Eestlaste jaoks on see mõistagi vaid pisku moraalne lohutus paratamatult toimumata jäänud rahvusvahelise Nürnberg II kohtuprotsessi eest, mille süüpingis istunuks Nõukogude Liidu tollased kuritegelikud juhid ja nende arvukad veriste kätega käsutäitjad.

Eestis anti 1999. aastal jõustunud kohtuotsuste näol süüdimõistev õiguslik hinnang eelkõige 1949. aasta märtsiküüditamise ehk põliselanike oma elukohast massilise sunni viisilise väljasaatmise organiseerijatele ja aktiivsetele täideviijatele. Küüditamine oli, on ja jääb Kaitsepolitsei ameti arvates otsese genotsiidi ehk rahvamõrva kõrval oma olemuselt üheks kõige ilmsemaks inimsusevastaste kuritegude liigiks. Eriti rängaks teeb selle kuriteo asjaolu, et see pandi toime grupikuuluvuse alusel poliitilistel eesmärkidel ning peamiselt naiste, laste ja elatanud isikute suhtes.

1949.a. märtsiküüditamise, mida okupeeritud Eesti territooriumil moodustatud nukuvalitsuse - Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi - Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi tollases venekeelses asjaajamises nimetati operatsiooniks "Priboi" (tõlkes "Murdlane"), uurimiseks algatas Kaitsepolitsei amet 13.01.1995 kriminaalasja nr. 9515-0012, millest konkreetsete kahtluseluste selgudes on eraldatud viimaste kohta juba eraldi kriminaalasjad (käesoleva seisuga 8). Kõigi üheksa kriminaalasja uurimine on olnud keskendunud peasjalikult arhiividokumentidele, sest nimetatud kuritegude sooritamises möödunud aega arvesse võttes saab kindlaid süüdistusi esitada ainult peamiselt kirjalikele dokumentidele tuginedes. Eesmärgiks on leida ja võtta vastutusele kuritegude toimepanemises juhtivat osa etendanud isikud. Eesti Riigiarhiivi Filiaalis (Partei arhiivis) on säilinud enamik NSV Liidu riikliku julgeoleku organite poolt 1940-1950-ndatel aastatel repressiivsete toimikuid ja teisi tõendusmaterjale. Kuna küüditamise ettevalmistamise ajal, küüditamise läbiviimise ajal ja järel koostati omal ajal erinevatel tasanditel hulgaliselt mitmesuguseid dokumente, siis on

Okupantide dokumendid - küüditamise traagika vaikivad tunnistajad

inimsusevastaste kuritegude uurimine tundub perspektiivikam kui Teise maailmasõja käigus Eestis sooritatud sõjakuritegude uurimine. Peamiseks probleemiks on ja jääb süü- ja kahtlusaluste kõrge vanus, mis on võimaldanud osadel kahtlusalustel n.-ö. tervislikel põhjustel kohtupidamisest pääseda.

1998. aastal viidi eeluurimine lõpule neljas märtsiküüditamise kriminaalasjas 4 endise Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi (RJM) töötaja kui küüditamise peaorganisaatori ja -täideviija suhtes, kelledest kõigile esitati süüdistus KrK § 61¹ lg 1 järgi inimsusevastaste kuritegude toimepanemises. Kohtu alla anti endine ENSV RJM-i Läänemaa osakonna operatiivvolinik Johannes Klaassepp (sünd. 1921), Järvamaa osakonna operatiivvolinik Vladimir Loginov (sünd. 1924) ning Pärnu Linnaosakonna operatiivvolinikud Vassili Beskov (sünd. 1918, Vene Föderatsiooni kodanik) ja Mihhail Neverovski (sünd. 1920). Kuigi Johannes Klaassepa osas algas kriminaalasja kohtulik arutelu Lääne Maakohus juba 07.05.1998, kuulutati kõigi nimetatud kriminaalasjade I astme kohtuotsused välja alles 1999. aastal.

Kohtupretsedent loodi 22. jaanuaril 1999, kui Lääne Maakohus mõistis esimesena Eestis inimsusevastastes kuritegudes süüdi Johannes Klaassepa ja määras talle tingimisi vanglakaristuse. Kohus leidis, et Klaassepa (78) süü on tõendatud kaheksa perekonna ehk 23 inimese väljasaatmises ja kahe perekonna ehk 9 inimese väljasaatmise katses. Kohus määras Klaassepale 8-aastase vanglakaristuse tingimisi kaheaastase katseajaga. Kohus võttis otsuse määramisel raskendava asjaoluna arvesse, et kohtualune pani oma teo toime ka alaealiste ja kõrges vanuses isikute suhtes. Vanim väljasaadetu oli toona 83-aastane ja noorim 4-aastane. Kergendava asjaoluna arvestati, et Klaassepp oli teo toimepanemise ajal teenistuslikus sõltuvuses. Nii süüdistaja kui kaitsja kaebasid kohtuotsuse edasi Tallinna Ringkonnakohtusse, kuid viimane jättis 06. aprillil 1999 karistuse samaks ning tehtud otsuse sisuliselt muutmata.

Pärnu maakohus mõistis 10. märtsil 1999 teisena Eestis inimsusevastastes kuritegudes süüdi Vassili Beskovi ja määras talle tingimisi vanglakaristuse. Kohus leidis, et 80-aastase Beskovi süü on tõendatud seitsme perekonna väljasaatmises ja kahe perekonna Eestist väljasaatmise katses. Kohus määras Beskovile 2-aastase vanglakaristuse tingimisi kolmeaastase katseajaga, nagu nõudis ka prokurör. 210 inimese väljasaatmisele kaasaaitamise süüdistuses mõistis kohus Beskovi tõendite puudumise tõttu õigeks. Beskov ise tõrjus novembris kohtus kõiki talle esitatud süüdistusi. Kohtualuse väitel oli ta vaid väike mutter masinavärgis ega

pidanud end seetõttu mitte milleski süüdlaseks. Inimsusevastastes kuritegudes I astme kohtus süüdi mõistetud ja kohtuotsuse edasi kaevanud Vassili Beskov võttis 19. mail 1999 kaebuse tagasi ning nõustus tingimisi vanglakaristusega.

Järva maakohus lõpetas 17. märtsil 1999 inimsusevastastes kuritegudes süüdistatava endise ENSV julgeolekutöötaja Vladimir Loginovi kriminaalasja ja kohaldas tema suhtes meditsiinilise sunnivahendina paigutamist tavalise järelevalve alla psühhiaatriaiglasse kuni mehe tervenemiseni. Kohtumääruse järgi on Loginovi süü poole saajandi tagustes küüditamistes tõendatud, mistõttu pärast tema tervenemist otsustab kohus ka tema karistamise. Kaitsepolitsei süüdistas Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi (RJM) Järvamaa osakonna endist operatiivvolinikku Loginovi 14 inimese küüditamises 1949. aasta märtsis Järvamaalt Siberisse.

Pärnu Maakohus esialgselt 8. veebruarile 1999 planeeritud Mihhail Neverovski kriminaalasja kohtulik arutelu lükkus kohtualuse luumurru paranemiseni edasi ja algas 19. juulil 1999. Rohkem kui sajast kannatanust tuli kohtusse ligi 60. Prokurör mõõnis süüdistuskõnes, et küüditaja vanus võib küll kaastunnet äratada, kuid tema poolt küüditatute hulgas oli ka 84-aastasi vanureid ja 9-kuuseid imikuid ning luges seda kuritegu raskendavaks asjaoluks. Pärnu Maakohus mõistis Mihhail Neverovski 30. juulil 1999 neljaks aastaks kinnisesse vanglasse. Kohus leidis, et tõendatud on kohtualuse süü nii küüditamises, küüditamise ettevalmistamises kui ka selle katses.

Neverovski ise eitas oma süüd ka kohtuvaidlusele järgnenud viimases sõnas, kinnitades, et oli käsutäitja, ja kaebas kohtuotsuse edasi Tallinna Ringkonnakohtusse. Oma kaebuses mõistis ta 1949. aasta märtsideporteerimised siiski hukka. Ringkonnakohus vabastas 1. novembril 1999 Mihhail Neverovski reaalsest vanglakaristusest ning asendas selle 4-aastase tingimisi vanglakaristusega kolmeaastase katseajaga, määrates ühtlasi Neverovskile kriminaalhooldaja.

Ühest küljest on mõneti sümboolne, aga teiselt poolt äärmiselt kurb, et esimese süüdimõistva kohtulahendini 1949. aasta märtsiküüditamise läbiviija suhtes jõuti alles traagilise inimsusevastase kuriteo 50. aastapäevaks. Kümnete veel elus olevate ja kohtuprotsessidel tunnistajatena viibinud küüditatute au ja õiglustunnet riivab kohtuotsuste liigne leebus. Sajad oma kodudest jõhkra vägivallega välja kistud küüditatud surid teekonnal loomavagunites ja hiljem Siberis reaalselt, mitte tinglikult. Ellujäänutel muserdati kogu eluks hing ja tihti ka tervis.

Kaitsepolitsei ameti sõja- ja inimsusevastaste kuritegude uurijatele näitasid 1999. aastal jõustunud esimesed kohtulahendid aga seda, et kõigele vaatamata ollakse õigel teel. Kui võtta arvesse, et 1949. aasta märtsiküüditamisest planeeriti kokku mitmel viisil osa võtma üle 20 000 isiku (s.o. ligikaudu samapalju, kui oli väljasaadetavaid), on neli süüdimõistetud küüditajat muidugi kaduvväike, kuid kindlasti mitte lõplik arv. Kohtuotsused võimaldavad senitehtud tööd hinnata, korrigeerida ja uusi eesmärgi seada. Käesoleval ajal jätkub eeluurimine veel kahes 1949.a. märtsiküüditamise organiseerijate vastu algatatud kriminaalasjas. Kui esialgu valiti maakondadest välja Läänemaa, Järvamaa, Pärnumaa ja Saaremaa, kuna sealt oli kaitsepolitseisse laekunud kas konkreetsete kannatanute avaldusi või oli sealt teada veel elusolevaid küüditamisaegseid kõrgemaid partei- ja julgeolekuametnikke, siis nüüd on läbitöötlusse võetud ka Tartumaad puudutavad märtsiküüditamise materjalid.

Lõpetuseks. Kuni 1999. aastani puudus Eestis kohtulahend NSV Liidu stalinistliku okupatsioonirežiimi poolt laialdaselt praktiseeritud sunniviisiliste väljasaatmiste kui inimsusevastaste kuritegude suhtes. Hoolimata poliitikute ja ajaloolaste hukkamõistvast suhtumisest nendesse tegudesse, polnud sõltumatu kohus oma otsust veel ütelnud, mistõttu kriminaalõiguslikus mõttes ei saanud küüditamisi seni kuri-teona käsitleda. Nüüd on ka see õiguslik tühi täidetud.

AUVÕLG

in memoriam

RICHARD

VEERMAA

KONSTANTIN

KIRSIMÄGI

3. oktoobril 1999 avati ja õnnistati Võrumaal Pindi kalmistul Veermaade (Vreemanide) perekonna matuseplatsil pidulikult mälestuskivi, mille mustale poleeritud graniidile on raiutud seitse nime sünni- ja surmadaatumite ning -kohtadega, tähistamaks selle perekonna seitsme liikme erinevat saatust sooviga: puhake rahus võõra maa mullas. Kaks nendest nimedest - Richard Veermaa ja tema õemes Konstantin Kirsimägi - on sõjaeelse Eesti Vabariigi politsei juhtidena end kindlalt Eesti politsei ajalukku jäädvustanud. Konstantin Kirsimägi kui eelmise Eesti Vabariigi viimast kaitsepolitsei juhti meenutas päikesepaiselisel oktoobripäeval Pindi surnuaial tänu tunde, aulvalve ja pärjaga ka praegune Kaitsepolitsei amet.

Richard Veermaa, nagu ka tema vanem vend Friedrich, osales Vabadussõjas. 1926. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli õigusteaduskonna. Kuulus corp! Ugalasse. Aastatel 1927-1935 töötas vandeadvokaadina Võrus ja kuulus Põllumeeste Kogu esinadajana Riigikogusse. 4. jaanuaril 1935 nimetas riigivanem Konstantin Päts Richard Veermaa politseivalitsuse direktoriks, neli kuud hiljem pandi tema õlule veel siseministri abi kohustused. 9. mail 1938 määras president Päts ta Eesti Vabariigi siseministriks, kellena töötas kuni 12. oktoobrini 1939, mil NSV Liiduga sundsõlmitud sõjaväebaaside lepingust tulenevalt kogu valitsus vahetus.

Richard Veermaa teeneid Eesti riigi ees vääristati kaheksa riikliku aumärgiga. Veermaa arreteeriti 31. juulil 1940 oma kodus Tallinnas. Arreteerimise määrusele on alla kirjutanud toonase Eesti NSV Siseasjade Rahvakomissariaadi (NKVD) uurimisosakonna ülema kurikuulus asetäitja riikliku julgeoleku leitnant (vastas kaptenile sõjaväes) Idel Jakobson. Teda süüdistati kuulumises partei juhtiva funktsionäärina Talurahva Parteisse, kuulumises Kaitseleitu, töötamises Eesti riigi politseivalitsuse direktorina ja siseministri, tegelemises nõukogude- ja kommunismivastase võitlusega. 29. juunil 1941 oli süüdistuskokkuvõtte koos, kuid talle langetatud otsus on siiani teadmata, sest Veermaa toimikus ei ole säilinud väljavõtet Balti Sõjaväeringkonna NKVD vägede tribunali protokollist, millele Richard Veermaa on 3. juulil 1941 ise alla kirjutanud. Lähenev rinne sundis "ohtlikke kurjategijaid" NSV Liidu sisealade varjulisesse paikadesse saatma. Veermaa sihtkohaks sai Permi oblasti Solikamski laagri Kljapa metsatöölaager.

Mälestustseremoonia Pindi kalmistul 03.10.1999

Teeneka politsei- ja riigitegelase elukäigu traagilisest lõpust on teada suhteliselt vähe. Toimikus on säilinud julgeolekuorganite poolt 6. veebruaril 1942 koostatud dokument, mis kõneleb sellest, et Richard Veermaad pole otstarbekas koostööle värvata, kuna ta on nõukogude korra leppimatu vaenlane ja ausale koostööle organitega ei lähe. Samal külmal küünlakuul tuuakse murtud terviseiga koostööst keeldunu koos teiste külmunutega laagri velskripunkti, kus teda õnnestub veel elule tagasi tuua. Kui mõni päev hiljem aga "komisjon" leiab, et verisest kõhutõvest nõrgestatud mees on taas kõlbulik metsa langetama saata, ei pea organism enam vastu ja 19. veebruaril 1942 Richard Veermaa sureb.

Venemaa mulda jäid puhkama ka Richard Veermaa isa Peeter Veermaa, kes suri 75 aasta vanuselt 26. detsembril 1941 Sosva vanglas, ja ema Anne Veermaa, kelle maine teekond lõppes Tomski oblasti Vasjugani jõgikonna Nedostupnoi küla kalmistul 10. juunil 1943. Represseerimisest ei

pääsenud ka Richard Veermaa abikaasa Helmi, kes küüditati 14. juunil 1941 Kirovi oblastisse. Kodumaale tagasi pääsemiseks abiellus ta seal teist korda ja on maetud Järva-Madise kalmistule.

Richard Veermaa õde Irene oli abielus Konstantin Kirsimägi (Kirschberg). Konstantin Kirsimägi astus 1919. aasta veebruaris Kaitseleidu Põlva malevasse, mais läks aga 17-aastasena vabatahtlikult Vabadussõtta. Sõjaliste teenete eest Vabadussõjas anti talle tasuta maad Tilsi mõisast ja õigus saada tasuta koolitust. 1928. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli õigusteaduskonna, kuuludes samuti corp! Ugala ridadesse. Samal aastal lõpetas ta Kõrgema Politseikooli kõrgema klassi V lennu. Esimeseks töökohaks sai assistendi koht Viljandi kriminaalpolitseis. Järgnes kiire karjäär: 1929 määrati ta Tartu kriminaalpolitsei abikomissariiks, veebruaris 1932 aga Valga komissariiks. Töötanud viis aastat Eesti Kriminaalpolitsei koosseisus mitmes prefektuuris, suunati Kirsimägi tööle

Pärnusse - nüüd juba poliitilise politsei ehk kaitsepolitsei ridadesse. Novembris 1935 määras riigivanem Päts ta Eesti Kaitsepolitsei inspektoriks, mais 1938 aga Eesti Politseitalituse abidirektoriks ehk Kaitsepolitsei juhiks. Seega oli Konstantin Kirsimägi oma kümneaastase teenistusaja jooksul tõusnud Eesti politseistruktuuride teiseks meheks. Tema teeneid Eesti riigi ees hinnati III klassi Kotkaristi ja III klassi Valgetähe teenetemärgiga. Läti Vabariik vääristas teda Läti Kolme Tähe ordeniga.

27. juunil 1940, kui Eesti oli juba Punaarmee poolt okupeeritud, vabastas president Päts jõuga võimule upitatud Moskva-meelse nukuvalitsuse survele Kirsimäe ametist. Arvatavasti 2. juulil ta arreteeriti, kuigi arreteerimisdokumendid on ilmselt hiljem vormistatud, ja 25. juulil saadeti juba Moskva "käsutusse". Konstantin Kirsimäel õnnestus enne 1940. aasta juunipööret hävitada osa Eesti Vabariigi Kaitsepolitsei arhiivist, seda juba 1940. aasta algul, ülejäänud materjalid põletati juuni keskel, kui NSV Liit oli esitanud Eesti Vabariigile nõudmise täiendava väekontingendi sissetoomiseks.

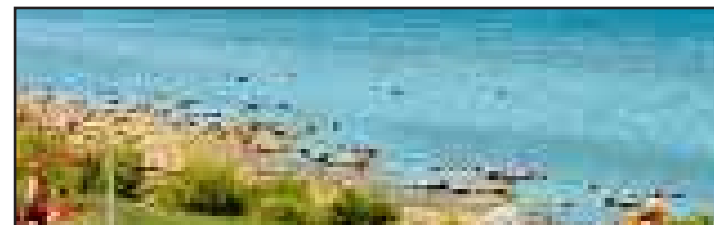
Riigiarhiivis ja selle filiaalis Tõnismäel puuduvad süüdistustoimikud Konstantin Kirsimäe kohta. Sellest võib oletada, et need asuvad endiselt Moskvast KGB salaarhiivides. Eesti riigi taotlustele meid puudutavad arhiivisäilikud välja anda ei ole suvatsetud isegi vastata. K. Kirsimäe edasise saatuse kohta võib leida viiteid teiste arreteeritute toimikutest. Nii on 4. oktoobril 1940 uurija vastastanud teda oma endise ülemuse, Politseitalituse direktori Johan Soomaniga, et teda ülemuse kaudu Eesti Vabariigi kaitsepolitsei tööst tõtt rääkima sundida.

"Töödeldud" Johan Sooman andiski uurija juuresolekul Kirsimäele sellekohase korralduse. Kui Soomani edasine saatuse kohta puuduvad. Pole teada, kus, millal ja millistel asjaoludel lõppes selle noore ja võimeka mehe elutee. Samuti puuduvad andmed tema rehabiliteerimise kohta.

Konstantin Kirsimäe abikaasa Irene põgenes koos kolme alaealise lapsega, kellest noorim oli 8-aastane, septembri lõpus 1944 põgenikelaevaga üle Läänemere agoonias Saksamaale. Elas üle laevahuku, vires põgenikelaagrites. 1950. aastal õnnestus perekonnal emigreerida Ameerika Ühendriikidesse, kus pojad Rein ja Tõnis asusid teenima USA sõjaväes.

Tõnis astus vabatahtlikuna Air Force'i teenistusse aprillis 1951 San Franciscos. Täiendas end Bostoni Ülikooli juures, alates 1952. aastast teenis USA lennuväes Saksamaal, omades staff sergeant'i auastet, pälvis mitmeid autasusid. Ta hukkus lennuõnnetusel 5. veebruaril 1960. Rein astus novembris 1951 National Guardi teenistusse, saadeti aprillis 1953 Korea sõtta ja hukkus 11. juunil samal aastal. 3. juulil 1953 autasustati Reinu postuumselt medaliga Purple Heart. Mõlemad vennad on maetud San Francisco lähistelesõjaväekalmistule. Vanemad, venna, mehe ja kaks poega kaotanud Irene Kirsimäe maised kannatused lõppesid 9. juulil 1975 ja ta sängitati oma poegade kõrvale.

SUVEPÄEVAD LEPANINAL

Maja Narvas
enne remonti...

... ja nüüd
kaitsepolitsei büroona

1999. AASTA SOOLALEIVAPEOD

1998. aasta esimesel poolaastal soetas kaitsepolitsei uue büroohoone Võru jaoskonnale asukohaga Võru Karja tänav 18a. Algul oli plaanis remontida jaoskonna senised tööruumid, kuid remonditööde liiga suure maksumuse tõttu loobusime lõpuks sellest variandist. Samuti selgus 1998. a. suve algul ootamatult, et hoone, kus asusid Kaitsepolitsei ameti senised Narva jaoskonna bürooruumid, kuulub tagastamisele endisele omanikule. Omanik oli nõus maja

ka riigile jätma, kuid ainult kaunis suure rahalise kompensatsiooni eest. Kõige vastutusrikkamas kohas asuva kohaliku büroo omandiprobleemi ootamatu teke pingestas tollal tunduvalt nii kaitsepolitsei piiratud eelarvet kui ametnike töömeeleolu. Kiiresti asuti otsima alternatiivseid lahendusvariante ning 1998. a. II poolaastal soetati Narva jaoskonnale uus büroohoone aadressil Narva 1. Mai tänav 7. Koheselt algas ka büroo projekteerimine ja oktoobris alustati juba ehitustöödega. 1999. aasta sügisel aga tähistasid Võru ja Narva töötajad juba uutes kaasaegsetes bürooruumides soolaleivapidu.

Maja Võrus
enne remonti...

... ja nüüd
kaitsepolitsei büroona

